

Ainekirjoituksen opettamisesta.¹

Enemmän kuin millään muulla äidinkielen opetuksen alalla vallitsee ainekirjoituksen opettamisessa vielä vanhanaikaisuutta, hapuilua ja järjestelmällisen, tuloksellisen metodin puutetta. Opetus, jota tässä tärkeässä aineessa annetaan, voi olla vielä nykyäänkin sellaista, että sitä on pidettävä hyödyttömänä, vieläpä suorastaan vahingollisena. Se, mitä useat saksalaiset kirjailijat ainekirjoituksen suhteen tähdentävät kiertokyselylausunnoissaan WILHELM SCHNEIDERIN v. 1922 julkaisemassa teoksessa *Meister des Stils über Sprach- und Stillehre* (B. G. Teubner, Leipzig) antaa Suomenkin äidinkielen opettajille vielä parikymmentä vuotta myöhemmin aihetta terveelliseen itsensä tutkisteluun. »Oppikoulujen ainekirjoituksen opetus lähenee idioottisuutta.» »Se, jonka on täytyntä vuosikautia vetistää äidinkieltään aineita kyhäämällä, ei osaa enää sitä kirjoittaa,

¹ Esitetty äidinkielen opettajain päivillä Helsingissä 5. 6. 1948.

hän voi enintään oppia sen uudelleen vuosikausien työllä. — — Pois tämä oppineisuutta tavoitteleva nuorison kirjoittelu! Nuorten on ensimmäiseksi opittava itse ajattelemaan eikä märehdimään ja jäljittelemään mitä herra opettaja on sille esittänyt.» Oppilaiden pitäisi kirjoittaa vain mitä ajattelevat ja tuntevat, ei opittuja fraaseja. »Fraasi on aikamme sairaus, tuhoava myrkkö. Ajattelussa, tuntemisessa, näkemisessä, ilmaisutavassa esiintyvä fraasi.» »Oppilas osaa kuvata vain sitä, mitä hän on kokenut ja tuntenut, — — muutoin hänet pakotetaan epärehellisyyteen, teeskentelyyn, korupuheisuuteen.» Kirjoittajalla tulee olla »rakkautta asiaan, intohimoa asiaan», hänen tulee olla täynnä sitä asiaa, josta hän kirjoittaa. — Tämänsuuntaiset mielipiteet alkavat olla jo yleisesti hyväksytyjä opettajienkin keskuudessa, mutta siitä huolimatta opetuskäytäntö vielä usein antaa aihetta siihen ankaraan kritiikkiin, mikä noihin mielipiteisiin sisältyy.¹

Ns. vapaan ainekirjoituksen puoltajille kuuluu lähinnä ansio siitä, että vanha kaavamainen, oppilaille ylivoimaisia vaikeuksia tuottava, epärehellistä fraasityyliä kehittävä ainekirjoitus nykyään esim. metodisessa kirjallisuudessa tuomitaan. Tämä uusi suunta on vaikuttanut mul-listavasti varsinkin ala-asteiden ainekirjoitukseen. Kansakoululaisia ja oppikoulujen alaluokkalaisia ei enää niinkuin ennen pakoteta kirjoittamaan aikaihmissen tavoin aiheista, jotka ovat lapsille epämielenkiintoisia ja suorastaan ylivoimaisia. Olen itse joutunut kansakoulussa opettajan antaman tarkan jäsennyksen mukaan kirjoittamaan aineen mm. Kustaa Vaasasta, samoin lähimmäisenrakkaudesta. Edellisen kyhäyksen johdanto ja päätäntö ovat kuvaavia vanhalle *jurare in verba magistri* -tyylille:

»Historiassa kerrotaan useista sellaisista henkilöistä, jotka ovat nousseet korjaamaan maailmassa, tai yksityisessä valtakunnassa vallitsevia epäkohtia, tällainen jalo henkilö oli myöskin se mies, josta nyt aijomme kertoa, nimittäin Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa.»

»Kustaa Vaasa kuoli v. 1560. Hän oli pelastanut valtakunnan sorron alaisesta tilasta, perustanut lujan kuningasvallan, palauttanut järjestyksen ja rauhan sekä tuonut puhdistetun opin valtakuntaansa. Kunnioitettu olkoon hänen muistonsa.»

On todella tapahtunut suuriarvoinen uudistus muutamassa vuosikymmenessä, kun nykyisiin, v. 1941 vahvistettuihin valtion oppikoulujen

¹ Itsepäinen käytäntö nilkuttaa usein kaukana järkevän teorian jäljessä. RUDOLF HILDEBRAND kirjoitti jo 1867 klassilliseksi tullessa teoksessaan *Vom deutschen Sprachunterricht in der Schule*: »Siinä ja vain siinä on ainekirjoituksen todellinen tehtävä: ensin houkutella esiin oppilaan oma sielunsisällys ja siihen perustuen kehittää muotoa — —.»

metodisiin ohjeihin on otettu seuraava alaluokkien ainekirjoituksen opetusta koskeva ohje: »Ala-asteella on annettava tehtäviä, jotka vastaavat oppilaiden luontaista ilmaisutarvetta ja edistävät sitä. Elämysaineiden ohella ovat tälle asteelle sopivia mielikuvi- ja havaintoaineet.»

Huomattakoon, että metodisten ohjeiden mukaan vapaat aineet kuuluvat myös keski- ja yläasteiden tehtäviin muiden ohessa. »Keskiluokilla tulevat lisäksi kysymykseen tieto- ja harkinta-aineet, lukioluokilla tutkielmat. Kahden viimeksi mainitun lajin suhteen on varottava liiallista vaikeutta ja epämielenkiintoisuutta. Vältettäviä ovat myös sellaiset tietoaineet, jotka vetoavat pelkästään muistiin.» »Luontaisen ilmaisutarpeen» tyydyttämisestä ei tässä yhteydessä enää puhuta. Tästä tarpeesta ei tavallisesti huomattaneakaan edes jälkeä, kun oppilaat ahdistus mielessä lykkäävät kotiaineen kirjoittamisen viimeiseen iltaan tai samoin pakonalaisina koulussa pusertavat itsestään kirjoituksen. Tällaiseen kynälijään voitaisiin monesti sovittaa vanha luonnehdinta: »Hän ei hehku koskaan, hän hikoo vaan». Mutta opettajan pitäisi keski- ja yläasteillakin pyrkiä saamaan aikaan aineita, joita kirjoitettaessa on tunnettu iloa ja innostusta eikä huokailtu. Esteenä on tosin se, että inspiraatio ei helposti synny komennuksesta. Olisi kuitenkin huolellisesti etsittävä aiheita, jotka voisivat saada tämän aran linnun kohoamaan lentoon. Jos todella tahdotaan tehdä vapaasta aineesta, niinkuin sen intomieliset kannattajat tahtovat, ilmaisuaan etsivien persoonallisten elämysten, tunteiden ja ajatusten ilmaisin, se on vapautettava siitä pakonalaisuudesta, mitä tarkoin säännöstelty koulutyö merkitsee. On toisin sanoen välistä poikettava koulun yleisen työskentelytavan puitteista. Olisi hyväksyttävä sellainenkin menettelytapa, että myös yläasteilla oppilaat, joilla on tarve kirjallisesti ilmaista sisäistä maailmaansa, saavat esittää näitä tuotteitaan äidinkielen opettajalleen »aineina».¹

Moni opettaja on varmaan tuntenut kiusallisena sen keinotekoisuuden, joka kuuluu tavalliseen ainekirjoitukseen. Kaikella, mitä ihmiset koulun ulkopuolella kirjoittavat, on selvä tehtävä tai päämäärä ja oma lukeva tai kuunteleva yleisönsä, mutta aine on keinotekoinen luomus (niinkuin sen nimikin!), se kirjoitetaan opettajan määräyksestä eikä sillä ole luki-joita, joita ajatellen se pannaan kokoon. »Työkoulu» voi usein luoda luonnollisia työtilanteita, joihin jokin kirjallinen suoritus voidaan luontevasti sijoittaa, vaikka sellaisia tilanteita myös usein teennäisesti konstruoidaan ja fingeerataan.² »Vanhanaikaisessakin» koulussa olisivat luonnollisia kir-

¹ Vrt. Herman Ruge: *MormsÅlsundervisningen* (J. W. Cappelen, Oslo, 1933) s. 79.

² Amerikassa on joissakin kouluissa kokonaan luovuttu ainekirjoituksesta ja korvattu se koulun lehdellä, jota oppilaat toimittavat.

joitusaiheita kaikenlaiset selonteot, joissa oppilaat luokkatovereilleen esittäisivät tuloksia töistään, harrastuksistaan, pohdinnoistaan. Erilaiset referaatit ja keskustelun alustukset sopivat myös kirjallisesti esitettäväksi toverien ollessa yleisönä. Monet tällaiset tehtävät voitaisiin liittää koulun asiaopetukseen, eri reaaliaineiden opetusyhteyteen, jolloin ne saisivat sen sisäisen tarkoituksellisuuden, jota tavallisten aineiden kysymyksessä ollessa juuri kaivataan. Nykyisissä metodisissa ohjeissa esiintyy viittaus tällaisiin kirjoituksiin, kun sanotaan, että aineisiin »voidaan lukea myös reaaliaineiden opettajille laaditut riittävän laajat kirjoitukset, jotka äidinkielen opettajan siinä tapauksessa on kielen ja tyylin puolesta tarkastettava ja yhdessä asianomaisen opettajan kanssa arvostettava».

Mutta näinhän käy varsinainen äidinkielen opetuksen yhteydessä tapahtuva ainekirjoitus tarpeettomaksi, kun kirjoitustehtävät siirtyvät reaaliopetuksen piiriin, voi joku sanoa.

Näin ei tietenkään silti voisi kokonaan tapahtua, koska aineet eivät ole yksinomaan selontekoja. Tässä olisi vain eräs keino, jolla ainekirjoitukseen saataisiin enemmän luonnollisuutta ja oppilaiden yksilöllisiin harrastuksiin pohjautumista.

A ja O ainekirjoituksen opetuksessa onkin juuri yksilöllisyyden huomioon ottaminen. Ilman sitä ei voida päästä tyydyttäviin tuloksiin ja rikotaan sitä paitsi tärkeätä kasvatuseriaa. Kasvattaminen on kasvamisen edistämistä kasvatettavan sisäisten edellytysten pohjalta. Kaikessa oppimisessa on paras kiihotin opetettavan oma pyrkimys voimiensa käyttöön ja niiden kehittämiseen. Opettajan on autettava oppilaita löytämään ne aihealat, joilla heidän ilmaisukykynsä parhaiten kehittyy ja joilla suoritettavat tehtävät siten parhaiten edistävät heidän henkistä kasvuun. Tällöin ei tietenkään riitä pelkkä häiritsevien ja estävien, yksilöllisiin edellytyksiin perustumattomien kasvatustekijöiden torjuminen, vaan tarvitaan positiivista ohjausta ja apua, ennen kuin oppilas on kypsä itse auttamaan itseään, joskin on sellaisia itsenäisiä, erittäin lahjakkaita yksilöitä, jotka pääsevät kehitysmahdollisuuksiensa huipulle alusta asti pelkästään omin avuin, esteistä huolimatta.

Puun vesasta vääristämiseen, kieroön kasvattamiseen verrattavissa on sellainen ainekirjoituksen opetus, että pakotetaan oppilaat kirjoittamaan aiheista, jotka ovat heille vastenmielisiä ja ylivoimaisia. Sen sijaan, että ennen pantiin kirjoittamaan epäitsenäistä, väkinäistä viisastelua esim. sellaisista aiheista kuin »Ihminen, elämän matkamies» (eräässä koulussa kerran IV luokalla!), »Elämä on taistelua», »Non scholae, sed vitae discimus», »Tää meille armas Suomen luonto se meitä muodostanut on», nyky-aikainen ainekirjoituksen opettaja antaa oppilaille suuren valinnan vapau-

den. Aiheiden piirin tulee olla yhtä laaja kuin nuorten omat kehittävät harrastukset. Kaikkea yksipuolisuutta on varottava. Ei milloinkaan pitäisi antaa koko luokalle esim. pelkkiä kirjallisuusaiheita, joiden harrastajia on yleensä vähän. Sama koskee aiheita, joissa kirjoittajan on ammennettava »aus der Tiefe des Bewusstseins»; on paljon oppilaita, joille ovat kauhistusta kaikki sellaiset teemat, joissa ei ole mitään konkreettista ainesta. Päästessään kirjoittamaan aiheista, joissa voivat nojautua esim. omiin kokemuksiin tai huomioihin, he saattavat onnistua hyvin, saada kieleensäkin eloa ja vauhtia. Se, että osaa esittää selvästi ja havainnollisesti omia havaintojaan, ei ole vähäarvoinen taito. Reaaliaiheisista tehtävistä ovat hylättäviä sellaiset, joissa heti tuntee »isännän äänen», oli tämä isäntä sitten opettaja tai oppikirja. Oppilas ei saa olla kuin papukaija tai gramofonilevy. Ikävä kyllä, ne aineet, joita äidinkielen opettaja saa uskonnon, historian, maantiedon, biologian ja luonnonopin opettajien antamista aiheista, ovat usein tällaisia, toistavat opettajan tai oppikirjan sanoja, yleensä huononnettuina.

Kaikilla meillä lienee kokemuksia siitä, kuinka kirjoittajan onnistuminen myös tyylin ja kielen puolesta riippuu siitä, minkä verran hänellä on jotakin sanottavaa aiheesta, josta hänet pannaan kirjoittamaan. Jos hän hallitsee sisällyksen, hän saa aineeseensa myös paljon paremman muodon, kuin milloin aihe on hänelle liian vaikea ja epämielenkiintoinen. Muistan hyvin erään koulupojan, joka kirjoitti approbaturin arvoisen aineen, jos hänet pakotettiin käsittelemään historiallista aihetta, mutta onnistui hyvin kirjoittaessaan fysiikan alalta. Ylioppilaskirjoituksissa hän tällaisen kiitollisen tehtävän saadessaan kirjoitti laudaturin. Pahinta on, jos oppilas pannaan siinä merkityksessä »luovaan» työhön, että hänen on kyhättävä aine tyhjästä.

Usein esiintyy sellainen käsitys, että lukioasteella pitäisi kirjoittaa pääasiallisesti niin kutsuttuja tutkielmia (parempi olisi vaatimattomampi nimitys, esim. selvittely), kertomukset ja kuvaukset ovat muka liian helppoja. Mitkään aiheet eivät ole millekään asteelle liian helppoja. Kertomis- ja kuvaamistaitoa on syytä aina harjoitella, kumpikaan ei ole kehuttava oppikoulusivistyksen saaneiden keskuudessa. Heidän noihin lajeihin kuuluvista tuotteistaan saa monesti turhaan etsiä sellaista luonnollisuutta, raikkautta ja havainnollisuutta, mikä on ominaista esim. kansanihmisten suullisille kertomuksille ja kuvauksille.

Entistä suurempi sija pitäisi ylemmillä luokilla antaa aineille, jotka vetoavat kirjoittajan persoonallisiin elämyksiin, tunteisiin ja kannanottoihin, eli siis vapaille aineille. Kohtuutonta ei olisi, että niitä olisi suunnilleen yhtä paljon kuin muita, »fakkiaiheita», esim. 10:stä aiheesta siis 5.

Ruotsissa on esitetty äidinkielen opettajain taholta toivomus, että ylioppilastutkinnon ainekirjoitustehtävien joukossa olisi vähintään kaksi vapaata ainetta.¹

Mutta voidaan sanoa: Oppilaita on valmistettava ylioppilaskirjoitukseen ja pyrittävä sen vuoksi antamaan samantapaisia tehtäviä, kuin niissä esiintyvät ovat. Tähän huomauttaisin: En ole huomannut ylioppilaskirjoitusten onnistumisenkaan kannalta olevan haittaa siitä, että oppilaat saavat kirjoittaa aiheista, joista heillä on jotain sanottavaa ja joista he mielellään kirjoittavat. Vaikka joku oppilas olisi kirjoittanut aina vapaita aineita ja hänen olisi ylioppilaskirjoituksissa pakko turvautua sidonnaiseen aiheeseen paremman puutteessa, ei hänen tästä syystä tarvitsisi epäonnistua. Se, että hän on saanut kehittää ilmaisukykyään tehtävissä, joissa hän on onnistunut, on ollut kielenkin suhteen kehittävämpää kuin väkinäinen kirjoittelu. Sellainen ehdoton vapaan aineen harrastaja kuin tunnettu oslolainen rehtori John Hertzberg sanoi kerran Ruotsissa pitämässään esitelmässä tulleen tällaiseen kokemukseen.

Opettajien ei myöskään pitäisi ylioppilaskirjoitusten takia toimia vastoin pedagogista vakaumustaan ja käsitystään siitä, mitä oppilaiden suotuisa kehitys vaatii. Meidän on sitä paitsi syytä pyrkiä saamaan ylioppilaskirjoitustehtävien antajat muuttamaan niiden luonnetta. Aikojen kuluessa ylioppilasaineiden aiheet ovatkin kehittyneet terveeseen suuntaan. Niinpä ovat jo yleensä menneisyyteen kuuluvia sellaiset tehtävät, joissa tulee kysymykseen pelkästään muistitieto, esim. »Augustinuksen ja Pelagiuksen oppiriita», »Moraalinen todistus Jumalan olemassaolosta», »Kreikkalaisten jumalaismaailma», »Kolmas puunilaissota», »Ensimmäisen ristiretken syyt ja tapahtumat», »Westfalenin rauha», »Girondistien toiminta Ranskan vallankumouksessa», »Valon taittuminen prisman kautta», »Euroopan korkeussuhteet». Silti voi yhä vielä olla syytä valittaa, että tehtävät ovat liiaksi reaalikokeiden luonteisia. Niin oli esimerkiksi syksyllä 1948 seuraavien otsikkojen laita: »Jeesus ja fariseukset», »Kuinka Suomi on tullut asutetuksi», »Ranskan kirjallisuuden suuruuden aika», »Troopillisten seutujen eläin- ja kasvikunta», »Miten Suomi on noussut merestä»². Tyhjään jaaritteluun tai onttoon retoriikkaan houkuttelevat aiheet on myös jätetty käytännöstä, sellaiset kuin »Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto», »Älä ylpeile isien kunniansta, kullakin on vain omansa», »Sävelten voima», »Taistelu on elämää». Harvoin enää myöskään esiintyy aiheita, jotka paremmin sopisivat kirjallisuuden professo-

¹ Helsingin äidinkielen opettajain kerho esitti takavuosina Ylioppilastutkintolautakunnalle samansuuntaisen toivomuksen.

² Vrt. Karin Allardt-Ekelund: Behöver vi två realprov (Skola och hem 1948, n:o 3).

reille, kuten »Minna Canthin kirjailijatoimi», »Elias Lönnrotin elämäntyö», »Santeri Ivalon historialliset romaanit», »Juhani Ahon asema ja merkitys kirjallisuutemme historiassa», »Johannes Linnankoski». Mutta usein tehtävien joukossa on liian vaikeita, sellaisia, että niistä eivät pysty kirjoittamaan muut kuin sattumalta jotkut paljon muuta kuin koulukirjoja lueskelleet etevät oppilaat. Tällaisia on ollut varsinkin viime vuosien ylioppilaskirjoituksissa, esim. »Huomattavia lääketieteen saavutuksia», »Suomalaiset tutkimusmatkailijoina», »Outokumpu, sen löytöhistoria ja merkitys maallemme», »Suomen paperiteollisuus ja sen merkitys maallemme», »Suunnitelmia kulkulaitostemme vastaiseksi kehittämiseksi», »William Shakespeare», »Kasvikunnan jättiläisiä». Voidaan kysyä, eivätkö tällaiset aiheet mene ulkopuolelle ylioppilastutkintoasetuksen määräämien rajojen, koska siinä sanotaan, että aiheiden tulee kuulua »oppilaan kokemuspiiriin tai koulussa annettuun yleiseen sivistykseen». Jokin sellainen yleiskatsaus, johon kuuluvat tärkeimmät tiedot oppilaalla voi olla koulukurssin perusteella ja joka sen vuoksi voi olla paikallaan reaalikokeen tehtävänä, sopii tavallisesti huonosti aineen aiheeksi, koska kirjoittajalla ei ole sitä perusteellista asiantuntemusta, jonka nojalla vasta voi syntyä elävä, hyvin hallittu yleisesitys. Tällainen tehtävä on esim. »Romantiikka ja realismi kaunokirjallisuudessa». Niinkuin »Valioaineisiin» otetut kaksi tämän aiheista kirjoitusta osoittavat, tällainen aine voi onnistua vain, jos kirjoittajalla sattuu olemaan runsaasta omin päin hankitusta asiantuntemuksesta johtuvia edellytyksiä omintakeiseen ja tuoreeseen aiheen käsittelyyn. Tämänlaatuiset tehtävät houkuttelevat myös epäitsenäiseen ja valheelliseen fraasityyliin. Aitoa, vilpittöntä sanontaa syntyy vain aiheista, joiden sisältö hallitaan.

Osoittaakseni, millaisia aineita pidän sopivina lukioasteelle, esitän pienen aihevalikoiman, etupäässä sellaisia tehtäviä, jotka eivät vielä ole käytössä kuluneita eivätkä esiinny esim. julkaistuissa otsikkokokoelmissa. Useimmista seuraavista aiheista olen antanut oppilaiden kirjoittaa ja olen saanut niistä onnistuneita aineita.

Kirkko ja nuoriso. Huomioita ja mietteitä sunnuntain vietosta. Tietokirjallisuus, jota harrastan. Eräs vaikuttava kirjan henkilöahmo. Kirjailija (kirja), joka on paljon merkinnyt minulle. Mieleeni jääneitä kirjojen kuvituksia. Mitä koululaiset lukevat. Huomioita viikkolehdistä. Miksi luemme historiaa? Eräällä historiallisella paikalla. Miksi puhutaan pimeästä keskiajasta. Ihmiset (kaupunkilaiset) luonnon turmelijoina. Kaipaukseni maa. Eräs minua miellyttävä maa ja kansa. Eläimiä, joista olen pitänyt. Vuoden ikävin kuukausi. »Metsä houkuttelee». Metsien maa. »Läksin minä kesäyönä käymään — —.» Tutkimusretkellä metsässä kevät-aamuna. Heräävän elämän tarkkailua kevätpäivänä. Miksi tahdomme olla

vilkkaassa yhteydessä muiden kansojen kanssa. Talonpojan ja tehdastyöläisen elämä. Unohtumattomia Suomen maisemia. Oi, kesä kaukainen! Mitä edistystä on tapahtunut pukeutumisen alalla ja mitä vielä kaivat-
 taisiin. Mitä meistä muualla maailmassa tiedetään. Yhtä ja toista muo-
 dista. Lasten ulkoilu kaupungissamme. Pääkaupunkilainen maalla. Yli-
 oppilastutkinnon varjo. Ylioppilastutkintoromantiikkaa. Pelko ja jänni-
 tys kouluelämässä. Alaluokkalaiset ja me. Penkkiurheilija. Naisten tupakoinnista. Meidän perhe ja sanomalehti. Meidän perhe ja radio. »Syvät ovat surut lapsenkin». Ohjeita lapsille kadulla liikkumisesta. Lapsille ope-
 tetaan pöytätapoja. Jos meillä olisi enemmän vapaa-aikoja. Mitä etuja on
 suuressa kaupungissa asumisesta. Vieraiden kielten harrastukseni. »Veli
 aurinko». Sanomalehdistön hyviä ja huonoja puolia. Mitä luen sanoma-
 lehdistä. Huomioita sanomalehtien yleisön osastosta. Liikenneonnetto-
 muuksista ja niiden syistä. Tulipalojen syistä. Ulkomainen kirjeenvaih-
 toni. Mitä olen oppinut ulkomaisesta kirjeenvaihdostani. Miksi on parempi
 kärsiä vääryyttä kuin tehdä vääryyttä. Huomioita urheilukilpailujen
 selostuksista. Almanakan ristimänimistön tarkastelua. Huomioita kou-
 lumme oppilaiden etunimistä. Erään kojeen rakenne ja toiminta. Valmen-
 tautuminen jonkin urheilulajin alalla. Suhteeni urheiluun. Puhe luokka-
 toverin häissä. Toiveita ja unelmia. Aamumietteitä ja -tunnelmia. Koulu
 takana, elämä edessä. »Elo mulla on kevätvoimassaan.» Kuoleman kasvo-
 jen edessä. Arkielämän ilonaiheita. Enemmän tunnustusta naisten koti-
 työlle. Vanhat ja nuoret. Pessimistisiä ajatuksia nykyajasta. Sitä ihmistä
 en koskaan unohda. Mitä odotan edessä olevilta opintovuosiltani. Elämän-
 tehtävä, jota ihailen. Oi nuoruus!

Eräät edellä esitetyistä aiheista sopivat vain kotona kirjoitettaviksi, koska ne edellyttävät varta vasten tapahtuvaa havaintojen tekemistä; koulussa voidaan kirjoittaa vain sellaisista havaintoaiheista, joiden poh-
 jana ovat ennen tehdyt havainnot. Niin kauan kuin ei ole mahdollista jär-
 jestää aineiden kirjoittamista koulun kirjastossa tapahtuvaksi, niinkuin
 nykyään usein kai Amerikassa menetellään, on myös sellaiset tehtävät,
 jotka vaativat lähteiden käyttämistä, kirjoitettava kotona. Oppilaiden
 kotityön vähentämiseksi olisi hyvä, jos ainekirjoitus yleensä voitaisiin
 suorittaa koulussa, niinkuin esim. Ruotsin metodisissa ohjeissa nimen-
 omaan kehoitetaan tekemään. Meikäläisten ohjeiden mukaan pitäisi noin
 puolet aineista, siis vähintään kaksi lukukaudessa, kirjoittaa koulussa,
 mutta usein lienee kouluaineita vain kaksi vuodessa, ennen pääarvosteluja,
 mitä on pidettävä epäkohtana. Kotioloissaan oppilailla ei varsinkaan
 nykyään läheskään aina ole tilaisuutta sellaiseen keskittymiseen, jota
 aineen laatiminen edellyttää.

Sellaisia lukioasteelle sopivia tehtäviä, jotka on suoritettava kotona,
 ovat edelleen mm. erilaiset referaatit. Niiden aiheet olisi pyrittävä saa-
 maan oppilaita kiinnostavia. Kysymykseen tulevat tällöin mm. sanoma-

ja aikakauslehtien kirjoitukset, samoin kuullut esitelmät ja puheet. Selostettava kirjoitus on supistettava esim. vähintään neljänteen osaan. Kirjallisissa lähteissä esitettyjen asiain yhdisteleminen (esim. Minna Canthin tai Aleksis Kiven kirjeistä tehtävien huomioiden perusteella) on myös mahdollinen työmuoto. Kokonaisen teoksen referointikin saattaa olla paikallaan, mutta useimmiten voi kirjoittajaa enemmän miellyttää jonkin yksityisen piirteen seuraaminen, esim. sen seikan, miten häntä kiinnostava työ tai ammatti on kuvattu jossakin kirjassa. Tällainen aine on jo tutkielman tapainen. Hyvin kiinnostava aihe on haastattelu. Tällainen aine voi onnistua hämmästyttävän hyvin, jos haastattelu koskee alaa, jota kirjoittaja itse harrastaa.

Kun kysymyksessä on huomioiden tekoa edellyttävä kotiaine, kirjoittaja voi tarvita pitemmänkin ajan, kuin mikä on tapana tällaisia tehtäviä varten antaa (tavallisesti kaksi viikkoa). Sopivia tällaisia aiheita ovat esim. jonkin työn tai ammatin kuvaaminen, huomioiden tekeminen säästä, eläimistä (esim. muuttolinnuista), kasvillisuudesta, talon, sillan, tien rakentamisesta.

Kouluissakaan kirjoitettavia aineita ei ole aina pidettävä koekirjoituksina, jotka otetaan tarkoin huomioon arvosanaa määrättäessä ja jotka sen vuoksi voivat hermostuttaa oppilaita. Aineen kirjoittamista on lähinnä pidettävä harjoituksena, ja arvosana on syytä antaa sen mukaan, mihin oppilas hyvin onnistuessaan pystyy, seuraamatta mekaanisesti keskiarvoa. Koulussa kirjoitettaessakin on parasta sallia oppilaiden käyttää kaikkia mahdollisia apuneuvoja, esim. vierasperäisten sanojen luettelo, kielenoppaita, synonyymisanastoja. Jokin kielenkäyttöseikka opitaan parhaiten silloin, kun tarvittaessa saadaan etsiä oikea sanonta tai kirjoitustapa, ja pääasiahan on että edistytään. Valitettavaa on, että meillä koulussa kirjoitettaessa ei yleensä ole mahdollisuutta asiatietojen etsimiseen kirjallisuudesta. Olisi hyvä, jos oppilailla olisi edes tietosanakirja käytettävänä koulukirjoituksissa. Ruotsissa on toisinaan ylioppilaskirjoitusten äidinkielen koetta varten etukäteen ilmoitettu, että kirjoittajat saavat tuoda mukanaan Raamatun, virsikirjan tai jonkin tekstijulkaisun. On luonnontonta, että asia-aine on kirjoitettava yksinomaan muistiin nojautuen. Sellainen tärkeä seikka kuin lähteiden käyttö opittaisiin parhaiten ja luonnollisimmin koulun kirjastossa opettajan johdolla, mutta meidän oloissamme on näin pitkälle pääseminen vielä etäinen haave.

Suurimpana syynä siihen autioon, hengettömään kaavamaisuuteen ja epäitsenäisyyteen, mikä oli ominaista vanhalle ainekirjoitukselle, oli yhteisesti valmistettu tarkka jäsenitys, jonka mukaan aine piti kirjoittaa. Täysin paikallaan on se ankara tuomio, jonka eräs lakimieskin antaa ennen

mainitussa Wilhelm Schneiderin julkaisemassa, ainekirjoituksen opetusta arvostelevia lausuntoja sisältävässä teoksessa: »Dispositiopakko kouluviisauksineen, tuo yhdeksänkymmentä yhdeksän kertaa kirottu, jolla tapatte kaiken lennon, kaiken hehkun kielenkäytöstä, olisi kokonaan lopetettava.» Varsinkin sovinnainten johdantojen ja päätäntöjen vaatiminen on vielä yleistä meilläkin. Sitä osoittavat mm. ylioppilaskokelaiden aineet, joiden kirjoittajat tuntuvat usein ajatelleen heille opetettuja kaavoja. Niinpä aine »Radio sivistyksen palveluksessa» voi alkaa: »Muutamien viimeisten vuosikymmenien kuluessa on keksitty ja kehitetty väline, jonka avulla voidaan lähettää langattomasti tietoja maailman toiselta ääreltä toiselle. Tällä tekniikan huippusaavutuksella, radiolla, on tärkeä osa sivistyksen palveluksessa.» (Arvosana c+.) »Huomattaviin lääketieteen saavutuksiin» johdetaan lukija seuraavalla tavalla: »Ihmiskunnassa on vuosisatojen ja vuosituhansien aikana tapahtunut kehitystä kaikilla aloilla. Huomattavaa nousua on kuitenkin ollut etupäässä viimeisten vuosisatojen kuluessa. Ja ehkä suurin ja nopein kehitys on tapahtunut lääketieteen alalla.» (Arvosana c.) Persoonallista suhtautumista edellyttävä kirjoitus saatetaan aloittaa kaavamaisesti luonnottoman etäältä. Aine »Kotiseutuni» alkaa: »Sannalla 'kotiseutu' tarkoitetaan sitä seutua, jossa ihminen varttuu lapsesta aikuiseksi ja jossa hänellä on kotinsa. Toisille se voi olla myös synnyinseutu, mutta niin ei kuitenkaan tarvitse olla.» Otsikkona »Kirjastoni» aloittaa eräs ylioppilaskokelas aineensa näin: »Ihmiselämässä on hetkiä, jolloin hän tuntee itsensä yksinäiseksi. Hän kaipaa jotakin, usein jonkun hyvän ystävän läsnäoloa tai neuvoja. Silloin on onni, jos omistaa aarteiden sellaisen kuin kirjasto.» Sama laudatur-arvosanan saanut aine päättyy: »Ihmisellä on tavoittelemisen arvoinen päämäärä, hyvä harrastus, jos hän yrittää koota itselleen hyvän kirjaston. Kuinka monta arvokasta hetkeä hän tämän toverin kanssa viettääkään! Hyvä kirja pystyy aina herättämään yleviä ajatuksia ja se näyttää tietä oikeaan päämäärään.»

Heti keskiluokilla, ainekirjoituksen teorian opetuksen alkaessa, voidaan vielä ohjata oppilaita aloittamaan puisevan kaavamaisesti, ja tuloksena on seuraavanlaisia järkevienkin oppilaiden kyhäämiä johdantoja aineissa, jotka on lähetetty kilpakirjoituksina palkittaviksi:

[»Mitä hyvää ja pahaa kirjoista voi oppia.»] »Nykyään on kirjallisuus kehittynyt paljon entisestään. Alkuaan ilmestyi maassamme ainoastaan harvoja kirjoja, nekin etupäässä uskonnollisia. Suomen kirjallisuuden isä oli Mikael Agricola. Hänen jälkeensä on kirjallisuutemme vuosikymmenien kuluessa kasvanut huomattavalla vauhdilla kansamme opiksi ja hyödyksi. Mutta näistä ajoista asti on se myös jakautunut kahteen ryhmään, nimittäin hyvään ja huonoon.» — [»Kirjahyllyni parhaimmat kirjat.»] »Kirjat

ovat hyvin tärkeitä ihmisen kehitykselle. Niistä oppii ymmärtämään paljon sellaista, jota ei ehkä muutoin ymmärtäisi. Oppii tuntemaan erilaisia ihmisluonteita. Kun sitten kohtaa elämässä jonkun ihmisen, jolla on sellainen luonne, kuin jossakin kirjassa on kuvattu, niin ei häntä tuomitse, sillä jota ymmärtää, sitä ei voi tuomita. Onhan kirjoista myös paljon huviakin hyödyn lisäksi, ja saadakseen huvia ja hyötyä hankkivat ihmiset kirjoja kirjahyllyilleen. Minullakin on pieni kirjahylly, jossa pidän kaikki kirjani, jotka olen saanut joko lahjaksi tai itse hankkinut.»

Ohjaus, joka johtaa tällaiseen teennäiseen, vilpilliseen luonnottomuuteen, on suorastaan turmiollista. On varmaan koulujen ainekirjoituksen opetuksen vaikutusta siinä, että meillä yleensä kirjoitetaan hyvin kaavamaisesti ja persoonattomasti eikä varsinkaan osata aloittaa mielenkiintoisesti.

Olisi jo aika vihdoinkin murtaa inertian mahti ja edes noudattaa voimassa olevia metodisia ohjeita, joiden mukaan aineita on yleensä kirjoitettava ilman yhteisesti valmistettua jäsennyttä. Silti on, niinkuin ohjeisakin tähdennetään, valmistavasti keskusteltava sellaisten aiheiden käsittelemisestä, jotka vaativat monenlaisten näkökohtien huomioon ottamista ja erilaisten aineiden selkeää järjestämistä, tällöin kuitenkin päätyttä lopulliseen jäsennyssaavioon. Varteenotettava on myös se ohjeiden neuvo, että yläluokilla pannaan toimeen jäsennysharjoituksia tehtävistä, joista ei ainakaan sillä kertaa kirjoiteta, sekä tarkastetaan valmiiden, mallikelpoisten kirjoitelmien rakennetta. Koska kouluaineista ei voida etukäteen ainakaan laajasti keskustella, on hyödyllistä, että oppilas, joka on kirjoittanut jäsennettäväksi sopivasta ja selvää rakennetta vaativasta tehtävästä, saa aineiden palauttamisen jälkeen kirjoittaa luokan tauluun aineensa jäsennyksen, jos mahdollista parannettuna, yhteisesti tarkastettavaksi.

Kun persoonallisten elämysaiheiden keksiminen ylimpien luokkien oppilaille, joiden harrastukset ja sisäiset sielunliikkeet ovat mitä moninaisimpia, on vaikeata, on paikallaan, että oppilaat saavat itse ehdottaa aiheita. Tällaisten aineiden ollessa kysymyksessä on muistettava, että nuoria ei saa pakottaa eikä myöskään houkutella mihinkään tunnustuksiin eikä paljastuksiin. Niinkuin Schneider huomauttaa, on toisia oppilaita, joiden on saatava säilyttää kaino umpimielisyytensä, ja toisia, joiden on annettava ymmärtää, että heiltä ei odoteta mitään Rousseau'n tunnustuksia, jotka myöhemmin voisivat olla sekä heille itselleen että opettajalle kiusallisia. Milloin opettaja saa luettavakseen arkaluontoisen avomielisiä aineita, hänen on osattava suhtautua niihin tarpeellisen hienotunteisesti.

Ainekirjoituksen opetusta olisi meilläkin saatava tukemaan sellaiset

tyyli- ja kieliharjoitukset, joista esim. Wilhelm Schneider puhuu kirjassaan *Deutscher Stil- und Aufsatzunterricht* ja joista Ruotsin v. 1935 ilmestyneissä metodisissa ohjeissa on viitteitä. Oppilaiden ilmausvarastoa on pyrittävä järjestelmällisesti kartuttamaan. Lähtökohtana lukeminen, muiden aineiden opetus ja koulun ulkopuolella oleva elämä käsitellään eri alojen sanastoa. Aluksi kohdistetaan huomio pääasiallisesti konkreettisiin sanoihin, esim. eri esineiden ja niiden osien nimiin, eläinten ja ihmisten liikkeisiin, ääntä ja väriä ilmaiseviin sanoihin, eri ammattilaisten työkalujen ja toimien nimityksiin. Ylemmillä asteilla tulevat tällaisissa harjoituksissa vähitellen etualalle abstraktiset käsitteet. Edelleen harjoitetaan synonyymien, vastakohtasanojen ja merkitysvivahdusten löytämistä, virkkeiden yhdistämistä ja jakamista sekä eri tyyliivivahdusten ilmaismista. Muita sopivia työskentelymuotoja ovat täydennysharjoitukset: oppilaat saavat täyttää mahdollisimman sattuvilla ilmauksilla tekstejä, joihin on jätetty aukkoja, edelleen liian lavean sanonnan lyhentäminen, sanapöimintojen tekeminen murreteksteistä ja erikoisalojen kielestä, heikkouksien etsiminen huonosta tyylistä, kieliesteettisten huomioiden tekeminen mallikelpoisesta proosasta, määritelmien muodostaminen¹ jne. (Vrt. Virittäjä 1938 ss. 236—242, 363—371, 473—479: selostuksia Fritz Rahnin teoksesta *Die Schule des Schreibens. Ein Lehrgang der Stilbildung für die deutschen Schulen*. Ks. myös Virittäjä 1947, s. 399. Hyviä harjoituksia sisältää C. S. Baldwinin teos *Composition*, 13. p. 1924, New York, Longmans, Green and Co.)

Aineiden korjaamisesta ei ole tilaisuutta esittää kuin muutamia huomautuksia. (Olen kirjoittanut tästä asiasta Suomen Kasvatustieteelliseen Aikakauskirjaan 1945.) Sekä korjattaessa että palautettaessa oppilaiden kirjoituksia on päähuomio pantava sellaisiin seikkoihin, jotka kuuluvat varsinaiseen ainekirjoitukseen ja joita ei sopivan havaintoaineiston puutteessa voida muussa yhteydessä yhtä hyvin opettaa: aiheen oikeaan käsittelemiseen, rakenne-, tyyli- ja leksikaalisiin seikkoihin. Kieliopillisia asioita voidaan tarkastella muussa yhteydessä. Kirjava oikeakielisyysseikkojen korjaaminen aineiden palauttamisen yhteydessä on hedelmätöntä. Samalla tunnilla ei pidä ottaa puheeksi kuin pari kielivirhettä ja ne silloin perusteellisesti, runsain esimerkein. Alaluokkalaisten aineita on korjattava niin vähän kuin mahdollista, jotta heidän vapaa, eloisa ilmaisukykynsä ei

¹ Määritelmistä saa hyviä esimerkkejä kohta ilmestyvästä Aimo Turusen Kalevalan sanastosta (ks. esim. ahjo, airo, aitta, hattu, hiili ym. sanojen selityksiä).

tyrehtyisi. Todennäköisesti koko heidän aineidensa korjaaminen on jokseenkin hyödytöntä työtä. Asiain oikeaan ja täydelliseen esittämiseen ei pidä panna liiaksi painoa arvosanaa määrättäessä, vaan on ensi sijassa otettava huomioon varsinainen kirjoitustaito. Päähuomio on sekä korjauksissa että palautustunnilla kiinnitettävä ansioihin, siihen, mikä on onnistunutta. Tunnustuksen antaminen on tehokkaimpia kasvatukseenkeinoja, samoin hyvä esikuva.

Opettajien raskaaseen korjaustyöhön olisi keksittävä huojuennusta. Aineiden vuotuismäärä voitaisiin vähentää 9:stä 7:ään, varsinkin jos runsaasti käytettäisiin luokan tauluun ja työvihkoihin kirjoitettavia harjoituksia. Ehkä voitaisiin myös kokeilla sellaista tapaa, jota ranskalainen Antonin Vannier suosittaa ainekirjoituksen oppikirjassaan (*La Clarté française*, 4. painos 1912, s. XV): Opettaja korjaa tarkoin neljännän osan kirjoituksista ja selittää ne yksityiskohtaisesti. Muiden kirjoitusten virheet alleviivataan ja sivun reunaan merkitään lyhennysmerkillä virheen laatu. Oppilaat saavat sitten itse tehdä oikaisut.

Ainekirjoituksen opettaminen on epäilemättä oikealla ja tehokkaalla tavalla suoritettuna äidinkielen opettajan työn merkitsevin osa. Parhaimmillaan tämä opetusalamme on tärkeätä kulttuurityötä. Se on kansan kalleimman perinnön, oman kielen, vaalimista. Se on nuorison kasvattamista ilmaisuuden aitousen, rehellisyyteen ja puhtauteen.

E. A. Saarimaa.